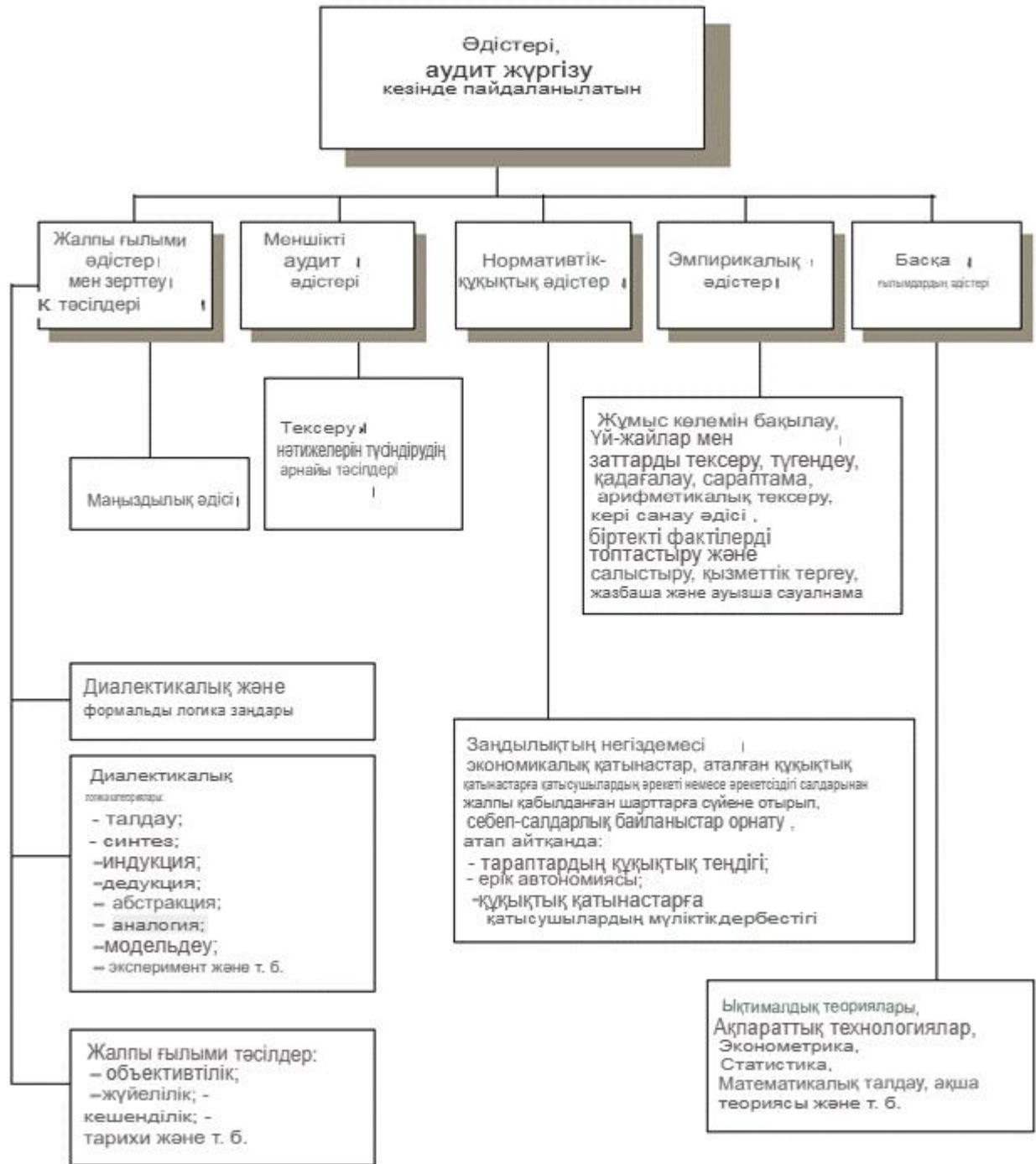

Дәріс: Аудит жүргізуде қолданылатын әдістер

Жалпы ғылыми әдістер

Аудит барысында қолдануға болатын жалпы ғылыми әдістерге диалектикалық логика заңдары (сандық өзгерістердің сапалық өзгерістерге ауысу заңы, қарама-қайшылықтардың бірлігі мен күрес Заңы, теріске шығарудан бас тарту заңы), сондай-ақ ресми логика заңдары (қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, сәйкестік Заңы) жатады.

Таным әдістерінің маңызды құрамдас бөлігі, диалектикалық және формальды логика заңдарымен қатар, диалектикалық логика

категориялары болып табылады. Іс жүзінде олар көбінесе аудит әдістері ретінде қарастырылады.

Талдау-зерттелетін объектінің құрамдас бөліктерге, тараптарға, даму тенденцияларына және оларды салыстырмалы түрде тәуелсіз зерттеу мақсатында жұмыс істеу тәсілдеріне ыдырауымен байланысты ойлау әдісі.

Синтез-бұл жеке бөліктерді біртұтас етіп біріктіретін маңызды байланыстар мен қатынастарды анықтау арқылы тұтастық туралы білім алу үшін жеке бөліктерді тұтастай біріктіруге байланысты ойлау әдісі.

Индукция - бұл техниканы қолданған кезде ой жеке тұлғаны білуден, фактілерді білуден жалпы білімге, заңдарды білуге ауысады.

Дедукция-бұл ойдың қозғалысы жалпыны білуден жеке тұлғаны білуге ауысатын әдіс.

Абстракция-бұл зерттеуші үшін маңызды емес, қарастырылып отырған объектіге айтарлықтай әсер етпейтін факторларды ескермеуге, елемеге болатын әдіс.

Аналогия-кейбір белгілер, қасиеттер мен қатынастардағы объектілердің ұқсастығына сүйене отырып, олардың басқа қатынастардағы ұқсастықтары туралы болжам жасайтын әдіс.

Модельдеу-қызығушылық тудыратын объектіні бірінші объектіге ұқсастыққа қатысты басқа объектімен алмастыруға болатын зерттеу әдісі. Бірінші объект түпнұсқа, екіншісі модель деп аталады.

Эксперимент-құбылыстарды олардың ағымының нақты бекітілген жағдайында мақсатты түрде зерттеу әдісі, оны зерттеушінің өзі қалпына келтіріп, бақылай алады.

Сонымен, таным әдістерінің маңызды элементі объективтілік, жүйелілік, күрделілік, тарихилық сияқты жалпы ғылыми тәсілдер болып табылады.

Объективтілік-бұл құбылыстарды олардың бастапқы түрінде білуге мүмкіндік беретін тәсіл.

Жүйелілік-ойлауды құбылыстардан олардың мәніне (олардың мәнін жаңғырту), жүйенің тұтастығын, сондай-ақ қарастырылып отырған объектінің айналасындағы заттармен және процестермен, басқа материалдық жүйелермен қажетті байланыстарын білуге бағыттайтын тәсіл.

Кешенділік-әрбір құбылыс немесе объект өзара байланысты, өзара тәуелді элементтер тобы ретінде пайда болатын тәсіл

Тарихилылық-құбылыстардың даму теориясына негізделген және әртүрлі философиялық бағыттар шеңберінде жүзеге асырылатын дүниетанымдық тәсіл (диалектикалық-материалистік, натуралистік және т.б.).

Меншікті аудит әдістері

Аудиттің өзіндік әдістеріне мыналар жатады:

* маңыздылық әдісі:

* арнайы әдістер.

Маңыздылық-бұл жеке активтер, міндеттемелер, кірістер, шығыстар және экономикалық операциялар туралы ақпараттың қабілеті. оны өткізіп алған немесе бұрмалаған жағдайда пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер ету. Маңыздылық мәселелері бойынша пайымдауды қалыптастыру кезінде аудитор "кәсіби скептицизм" талабына негізделуі керек, бұл оны жаңа дәлелдер мен іс-әрекет фактілерін растауға итермелеуі керек.

Тексеру нәтижелерін түсіндірудің арнайы тәсілдері аудиторлық тексеру нәтижелері бойынша аудиторлық қорытындылар нысанында іске асырылады. Тексеру нәтижелерін түсіндіру жеке фактілер мен оқиғалардың субъектінің қызметіне әсері туралы кәсіби пікірлерді, тәсілдер мен бағалауларды қолдана отырып, аудитордың пікірін қалыптастырудан тұрады. Алынған ақпарат негізінде аудитор қорытынды жасайды және аудиторлық қорытынды дайындайды. Аудиторлық қорытындылар өзгертілген және өзгертілмеген болып жіктеледі.

Өзгертілген аудиторлық қорытынды тексеру нәтижелері бойынша аудиторлық пікірге әсер етпейтін, бірақ аудиттелетін тұлғада қалыптасқан және қаржылық (бухгалтерлік) есептілікте ашылған қандай да бір жағдайға пайдаланушылардың назарын аудару мақсатында аудиторлық қорытындыда сипатталатын фактілер, сондай-ақ аудиторлық пікірге әсер ететін, аудиторлық пікірге әкелуі мүмкін фактілер болған жағдайларда ұсынылады пікір білдіруден немесе теріс пікірден бас тарту.

Өзгертілмеген аудиторлық қорытынды-бұл қаржылық (бухгалтерлік) есептілік бухгалтерлік есепті жүргізудің және қаржылық (бухгалтерлік) есептілікті дайындаудың белгіленген қағидаттары мен әдістеріне сәйкес аудиттелетін тұлғаның қаржылық жағдайы мен қаржы-шаруашылық қызметінің нәтижелері туралы нақты түсінік алуға мүмкіндік берген жағдайда айтылатын сөзсіз оң пікір.

Аудиттің нормативтік-құқықтық әдістері

Құқықта бұл әдіс қоғамдық қатынастар қоғамдық құқық нормаларымен реттелетін белгілі бір тәсілді, құқықтық қатынастарға қатысушылардың мінез-құлқына құқықтық әсер етудің нақты әдісін білдіреді.

Аудиттің нормативтік-құқықтық әдістері көбінесе әкімшілік-құқықтық және азаматтық-қоғамдық болып бөлінеді.

Әкімшілік-құқықтық әдістер сараптаманы, сертификаттауды, лицензиялауды және т. б. кеңінен қолданады.

Азаматтық-қоғамдық әдістер, ең алдымен, тараптардың құқықтық теңдігі, ерік-жігердің автономиясы қағидаттарына негізделген. Олар азаматтық, еңбек, Халықаралық жеке құқық және т. б.

Сонымен қатар, құқықтың әр саласы Жалпы әдістермен қатар өзінің нақты тәсілдерін, принциптерін қолданады, атап айтқанда: Азаматтық құқық қатысушылардың мүліктік тәуелсіздігін ұстанады; әкімшілік құқық иерархия әдісін қолданады (билік-бағыну); еңбек құқығында қызметкерлердің заңды мүдделерін сақтау принципі басым және т. б.

Эмпирикалық әдістер

Эмпирикалық әдістердің қатарына, ең алдымен, мыналар жатады: қорытындылар мен топтар; абсолютті, салыстырмалы, сондай-ақ орташа шамаларды есептеу; динамика қатарларын құру; индекстік әдіс; жою; егжей-тегжейлі; баланстық әдіс; графикалық әдіс және т. б.

Жиынтық индикаторға жеке факторлардың әсер етуінің жалпы нәтижесін әдетте жиынтық индикатормен анықтайды.

Топтау дегеніміз-зерттелетін құбылыстар арасында белгілі бір белгілер бойынша тән топтар мен кіші топтардың бөлінуі. Топтастырылған деректер әдетте зерттелетін құбылыстар мен процестердің көрнекі көрінісі үшін кестелер түрінде жасалады.

Орташа мәндер жаппай, сапалы біртекті экономикалық құбылыстарды жалпылау үшін қолданылады. Олар құбылыстардың осы жиынтығының айрықша ерекшелігін білдіреді және осы популяцияның ең типтік белгілерін белгілейді.

Динамика қатарлары уақыт бойынша құбылыстардың, көрсеткіштердің өзгеруін сипаттайтын деректер қатарлары деп аталады. Динамика сериясының индикаторларының әрбір жеке мәні деңгей деп аталады. Динамика сериясының деңгейінің өзгеруін сипаттау үшін абсолютті өсу, өсу қарқыны және өсу қарқыны есептеледі.

Индекстер-бұл тікелей қосылмайтын элементтерден тұратын салыстырмалы салыстыру көрсеткіштері. Индекстердің көмегімен екі кезеңнің деректері ғана емес, сонымен қатар бірқатар жылдардағы деректер де салыстырылады.

Жою-бұл бірқатар факторлардың әсері алынып тасталатын және олардың біреуі ерекшеленетін әдіс. Бұл әдісті жүзеге асыру әртүрлі әдістердің көмегімен, соның ішінде айырмашылықтар әдісі мен тізбекті алмастыру әдісін қолдану арқылы жүзеге асырылуы мүмкін

Егжей-тегжейлі-зерттелетін экономикалық құбылыстарды, көрсеткіштер мен факторларды дәйекті түрде бөлуге мүмкіндік беретін әдіс. Егжей-тегжейлердің көмегімен индикаторлар мен құбылыстарды кешенді зерттеу процесінде факторлардың жиынтығындағы әрбір фактордың маңыздылығын анықтауға болады. Бұл әдіс әртүрлі көрсеткіштер мен факторлардың өзара тәуелділігін математикалық модельдеудің негізі болып табылады.

Баланстық әдіс екі тараптың (бөліктердің) теңдігін пайдаланудан тұрады: құралдар мен көздер, ресурстардың түсуі мен қолданылуы және т. б.

Графикалық әдіс-бұл экономикалық процестерді бейнелеудің көрнекі құралы және экономикалық талдау әдісі. Оның көмегімен көрсеткіштер арасындағы байланыс графиктер, диаграммалар, схемалар түрінде көрсетіледі.

Басқа ғылымдардан алынған аудит әдістері

Көбінесе аудитте Ықтималдық теориясы, ақпараттық технологиялар, бухгалтерлік есеп, эконометрика, статистика, талдаудың математикалық әдістері, менеджмент, ақша теориясы және т. б. сияқты ғылымдарда қолданылатын әдістер қолданылады.

Аудиттегі ықтималдық теориясының әдістерінен мыналар қолданылады: комбинаторика әдістері, дискретті кездейсоқ шаманың дисперсиясы және т. б.

Бухгалтерлік есептен аудитте бағалау, шот-фактура жүйесі, Қос жазба, түгендеу, есептеу, нормативтік әдіс сияқты әдістер кеңінен қолданылады. Аудит жүргізу кезінде қаржылық талдаудың көптеген белгілі әдістері кеңінен қолданылады: көлденең, тік, трендтік талдау, қаржылық коэффициенттер әдісі.